

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears amb les darreres dades disponibles, corresponents al primer any de recuperació econòmica, l'any 2015. Els resultats plantegen un important increment de la capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per individu equivalent superiors als de les llars espanyoles, mentre que la distribució també és més igualitària en el cas balear. Concretament, els ingressos mitjans es troben un 12,2% per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un bloc de regions –juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc– clarament distanciat per sobre de la resta. És especialment remarcable el bot en la millora de les dades del 2015, fins al punt que cal esperar si es consoliden en la propera onada de l'enquesta de condicions de vida (ECV). Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat de Balears milloren substancialment i passen a situar-se clarament per davall dels del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini de 0,336 i 0,345, respectivament. Malgrat això, des d'una perspectiva europea els valors de desigualtat de Balears i Espanya continuen entre els més elevats dels països integrants de la Unió Europea.

Quant als indicadors de pobresa, es detecta un percentatge més baix a les Balears de llars en risc de pobresa que a Espanya. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en un 18,8%, mentre que al conjunt espanyol és d'un 22,3%. En termes absoluts, aquesta taxa suposa que l'any 2015 a Balears hi havia 207.642 persones en risc de pobresa. Igual que per als indicadors de desigualtat, la taxa de pobresa s'ha reduït considerablement respecte del 2014, si bé continua assolint uns valors dels més alts entre els països europeus.

2.1.

INTRODUCCIÓ¹

Des de la memòria de l'any 2002 el CES analitza els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Fins a la memòria del 2006 ho va fer amb les dades de l'enquesta contínua de pressupostos familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida (ECV).

La memòria del 2017 pretén consolidar aquesta línia d'estudi, tot continuant amb l'anàlisi del nivell i les disparitats en els recursos monetaris entre els ciutadans de les Balears. En concret, aquesta memòria vol oferir una visió temporal de la seva evolució i comparar els indicadors de benestar al llarg de la crisi econòmica fins a l'inici de l'actual recuperació econòmica.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'enquesta de condi-

1. Es pot consultar en l'annex estadístic d'aquest apartat: quadres AIII-11 a AIII-16, la sèrie històrica de les variables indicadors de desigualtat i índex de pobresa per al període 2013-2015.

ons de vida que elabora l'INE². L'ECV està dissenyada per oferir informació harmo-nitzada sobre condicions de vida i exclusió social en el context dels països de la Unió Europea. A l'àmbit espanyol, el seu nivell de desagregació territorial màxim és la comunitat autònoma. L'enquesta de condicions de vida es duu a terme a Espanya des de l'any 2004 i la darrera onada disponible és la de l'any 2016. En aquesta memòria s'ha utilitzat especialment la informació corresponent a aquesta darrera de l'any 2016, si bé per disposar d'un recorregut temporal també s'incorpora informació per al conjunt del període 2008-2016. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document quan es parli de l'enquesta de condicions de vida 2016 ens referirem a l'any 2015.

En línia amb anteriors memòries, la metodologia aplicada és la convencional en la literatura. Així, la informació d'ingressos de cada llar es refereix als ingressos monetaris nets i s'ha homogeneïtzat dividint-los pel nombre de membres, d'acord a l'escala de l'OCDE, la qual reflecteix l'existència d'economies d'escala.³ Per això, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per individu equivalent. D'altra ban-

da, en tots els càlculs s'ha incorporat el pes poblacional de cada llar.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 2.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes i de l'UE-27, així com la seva distribució relativa; l'apartat 2.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa⁴.

2.2.

EL NIVELL I LA DISTRIBUCIÓ DE RENDES

El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per llar. (Vegeu la columna 1 del quadre III-18).

L'enquesta de condicions de vida estima que les llars balears tingueren el 2015 uns ingressos mitjans nets per unitat de consum de 17.894 euros, força per sobre de la mitjana espanyola, 15.842 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears eren un 13% superiors als del conjunt espanyol, tal com es detalla a la columna 2. En comparació a la resta de comunitats autònomes, per tant, les llars Balears se situen en un bloc de territoris –juntament amb el País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya, Aragó, la Rioja i Astúries– amb ingressos clarament destacats respecte a la resta de regions i per sobre de la mitjana nacional. Des d'un punt de vista temporal i amb la

2. Per a una exposició extensa de l'ECV i del seu paper per analitzar les condicions de vida en el conjunt de la Unió Europea, es pot consultar: ATKINSON, A.B. i MARLIER, E. (eds.). (2010): *Income and living conditions in Europe*. Eurostat, Statistical books. També es pot consultar <http://www.ine.es/prensa/np526.pdf>, pàg. 9-11.

3. En concret, els adults (14 anys i més) altres que el sustentador principal de la llar computen per 0,5 unitats, mentre que aquest darrer computa la unitat. Per la seva banda, cadascun dels membres menors de 14 anys computen per 0,3 unitats.

4. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

prudència d'una necessària constatació en onades futures de l'ECV, el valor del 2015 suposa un salt quantitatiu de la renda mitjana de les llars balears. Així, mentre que del 2012 al 2014 els ingressos mitjans creixien molt suaument (cal tenir en compte que són valors nominals), la reactivació econòmica i laboral del 2015 es traslladà en el fort increment dels ingressos.

Tot plegat, en termes estatals, atès que els ingressos del conjunt espanyol han evolucionat de manera encara més moderada, el valor mitjà balear no ha deixat de guanyar gradualment pes relatiu, fins al salt del 2015, quan se situa un 13% per sobre de la mitjana estatal. Aquest salt és de tal magnitud que les dades nominals del 2015 per primera vegada superen les existents just a l'inici de la crisi, 17.548 euros l'any 2008. (Vegeu el quadre III-19).

Les dades d'ingressos abans d'impostos directes palesen la major capacitat de riquesa de l'economia balear, amb uns ingressos de 20.040 euros, un 16% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 6 del quadre III-18). Una vegada computats aquests impostos directes i sense incorporar les transferències socials altres que les pensions, la renda es redueix un 25,3% fins als 16.464 euros, en aquest cas un 13,7% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 4). D'aquesta manera, idò, s'observa l'efecte limitador esperat per sobre de la mitjana provocat pels impostos directes, mentre que l'efecte positiu de les transferències socials, per l'efecte contrari, és inferior al de la mitjana nacional. En qualsevol cas, l'evolució d'aquests efectes està lligada a la conjuntura econòmica i no tant al valor absolut de partida.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per conèixer si aquesta –una vegada establertes les decisions de despesa– es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Malgrat els ingressos per sobre la mitjana nacional, la capacitat de maniobra no difereix significativament dels valors del conjunt espanyol, fet que podria indicar un major nivell relatiu d'endeutament.

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears és superior al de la mitjana de les llars espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la seva distribució entre la població. En coherència amb anteriors memòries, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini⁵. (Vegeu el gràfic III-15).

L'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV-2016 pren un valor de 0,336, que és inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,345). Això indica, per tant, un menor nivell de desigualtat entre les llars balears de l'ECV que entre les del conjunt espanyol. La utilització d'un altre indicador, l'Atkinson (0,5), en canvi, ofereix una imatge menys favorable.

⁵ L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir, que, per exemple, un 10% de població amb manco recursos tingués un 10% dels ingressos. El valor unitari indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex menor és la desigualtat relativa i a la inversa.

QUADRE III-18. INDICADORS DE DESIGUATAT DE RENDES PER COMUNITAT AUTÒNOMA (2016)

	Ingressos nets per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos bruts per unitat de consum	Ingressos bruts (base 100 nacional)	Percentatge de llars amb capacitat de pagar impre-vists	Percentatge de llars amb alguna dificultat per arribar a final de mes*	Gini	Atkinson (0,5)	Atkinson (2)
Galícia	15.428	97,39	14.212	98,18	18.378	96,69	28,88	0,315	0,086	0,052
Astúries	17.241	108,83	15.745	108,76	20.574	108,24	22,69	0,292	0,074	0,550
Cantàbria	15.484	97,74	14.194	98,05	18.183	95,67	34,81	0,300	0,073	0,356
País Basc	21.058	132,93	19.454	134,39	25.301	133,11	17,82	0,291	0,073	0,787
Navarra	19.697	124,33	18.316	126,53	23.403	123,13	24,13	0,277	0,078	0,825
La Rioja	16.933	106,89	15.777	108,99	20.278	106,69	22,05	0,285	0,069	0,265
Aragó	17.116	108,04	15.907	109,89	20.896	109,94	26,76	0,304	0,079	0,625
Madrid	18.709	118,10	17.640	121,86	23.163	121,86	33,61	0,350	0,108	0,457
Castella i Lleó	15.645	98,76	14.353	99,15	18.560	97,65	24,05	0,305	0,080	0,652
Castella-la Manxa	13.106	82,73	11.718	80,95	15.376	80,89	35,00	0,339	0,100	0,463
Extremadura	12.775	80,64	11.181	77,24	14.867	78,22	43,38	0,323	0,087	0,521
Catalunya	18.828	118,85	17.567	121,35	23.122	121,65	37,22	0,314	0,087	0,983
Comunitat Valenciana	13.589	85,78	12.333	85,20	16.014	84,25	43,78	0,325	0,093	0,622
Illes Balears	17.894	112,95	16.464	113,74	22.040	115,96	32,66	0,336	0,099	0,775
Andalusia	12.560	79,28	10.941	75,58	14.623	76,93	52,83	0,361	0,113	0,912
Múrcia	12.635	79,76	11.465	79,20	14.792	77,83	47,97	0,320	0,089	0,337
Illes Canàries	12.993	82,02	11.005	76,02	15.004	78,94	61,33	0,381	0,124	0,296
Espanya	15.842	100	14.476	100	19.007	100	38,68	0,345	0,096	0,923

Font: Ibestat.

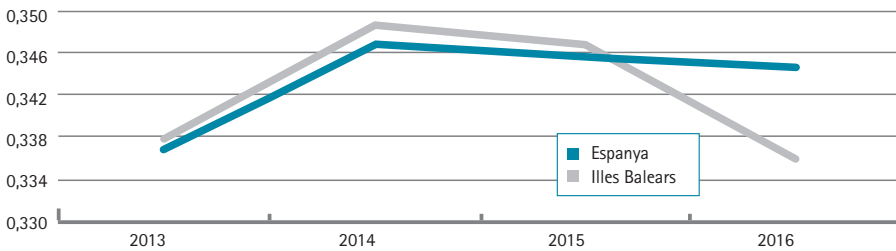
* Percentatge de llars amb molta dificultat, amb dificultat i amb certa dificultat.

QUADRE III -19. EVOLUCIÓ DELS INGRESSOS A LES ILLES BALEARS (2013-2016)

	2013	2014	2015	2016
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (€)	15.427	15.729	15.894	17.894
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (valor 100 nacional)	98,67	102,10	103,15	112,95
Ingressos Balears per persona-ECV (valor 100 nacional)	98,62	102,59	103,92	114,14
Ingressos Balears per persona-CRE (valor 100 nacional)				

Font: lbestat.

Gràfic III-15
Evolució de l'Índex de Gini a les Illes Balears i Espanya (2013-2016)

Això no obstant, l'Atkinson (2)⁶ mostra per a les Illes Balears un valor significativament inferior que per al conjunt espanyol (0,775 enfront d'un 0,923). Aquest fet, també constatat en anteriors onades de l'ECV, assenyalava que la distribució en la cua baixa és més igualitària que en el cas espanyol.

Des d'una òptica de cicle econòmic, i amb les reserves dels valors d'aquesta darrera onada, la substancial millora macroeconòmica, especialment palesa en la creació d'ocupació, podria ser darrera de la millora de l'indicador de desigualtat. Si l'enfoca-

ment de comparació s'amplia al nivell dels països de la Unió Europea, s'observa que, si bé el nivell de desigualtat de rendes és similar a l'espanyol, aquest darrer se situa entre els més alts entre els països integrants de la Unió Europea. En concret, l'índex de Gini de l'any 2008 situaria les Balears entre els països amb major desigualtat a la sortida de la crisi econòmica. Si s'utilitza l'indicador que compara les rendes acumulades per al 20% de les llars més riques i el 20% de les llars més pobres, aleshores la situació apuntaria en el mateix sentit, ja que les Illes se situarien entre els territoris amb major desigualtat: les llars més riques acumularien 5,6 vegades més renda que les més pobres, quan aquest valor per al conjunt dels països integrants de l'euro pren un valor de 5,1. (Vegeu el quadre III-20).

6. Els valors entre parèntesis de l'indicador d'Atkinson es refereixen al paràmetre d'aversion a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues cues de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos.

Tanmateix, és important destacar l'important avanç que les dades del 2015 suposen respecte de les de l'any anterior, quan l'indicador prenia un valor de 8,3, de manera que ara han quedat relativament per sota del valor espanyol. Amb aquest valor, la dada de l'indicador S80/S20 torna als valors previs a la crisi, quan el 2008 era del 5,2.

Tot plegat, després d'una tendència lligada a la crisi econòmica, d'increment de la desigualtat, els valors de 2015, el primer any de recuperació econòmica, assenyalen una millora dels indicadors, tant del nivell d'ingressos com dels indicadors de desigualtat, fins al punt que la majoria d'indicadors recuperen els valors del 2008, tot just a l'inici de la crisi econòmica. Les memòries futures hauran d'analitzar quin paper ha pogut jugar en aquest canvi de tendència la creació d'ocupació i així esbrinar la plausibilitat del seu manteniment amb vista al futur.

2.3.

LA POBRESA RELATIVA A LES ILLES BALEARS⁷

L'apartat anterior sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'avversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les

7. Vegeu: Eurostat. *Income, Poverty and Social Exclusion*. Brussel·les, 2000.

llars. En canvi, aquest apartat es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb menys recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llindar, que està en relació amb el que es pot considerar el nivell de vida estàndard entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis⁸, és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta⁹.

D'aquesta manera, s'han considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'ingressos inferiors a un 60% dels ingressos de la mediana de les llars del seu territori de residència.¹⁰ En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars o persones de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors

8. Vegeu: INE. "Estudio descriptivo de la pobreza en España. Resultados basados en la Encuesta de Condiciones de Vida 2004".

9. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa hi ha el fet que es té en compte que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

10. Cal observar que la utilització de la mediana en lloc de la mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra.

a una determinada quantitat. Atès que s'analitza la pobresa relativa, el nombre llindar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics i a l'inrevés. (Vegeu el quadre III-21).

Així, mentre aquest llindar se situa en els 9.004 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llindar correspon als 8.209 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori;

en cas contrari, si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol) la taxa seria inferior a les comunitats riques i major a les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la cua inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota d'un 40% dels ingressos de la mediana, que és el que s'anomena en la bibliografia "la població en risc de pobresa extrema".

QUADRE III-20. ÍNDEXS DE DESIGUALTAT I DE RISC DE POBRESA A LA UNIÓ EUROPEA (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Bulgària	0,377	7,7	22,9
Lituània	0,37	7,1	21,9
Romania	0,347	7,2	25,2
Làtvia	0,345	6,2	21,8
Espanya	0,345	6,6	22,3
Grècia	0,343	6,6	21,1
Portugal	0,339	5,9	19
Illes Balears	0,336	5,6	15,5
Itàlia	0,331	6,3	20,6
Estònia	0,327	5,6	21,7
Xipre	0,321	4,9	16,1
Regne Unit	0,315	5,1	15,8
Luxemburg	0,31	5	16,5
EU (zona euro)	0,307	5,1	17,4
Polònia	0,298	4,8	17
Croàcia	0,298	5	19,5
Alemanya	0,295	4,6	16,5
Irlanda	0,295	4,4	16,6
França	0,293	4,3	13,6
Malta	0,285	4,2	16,5
Hongria	0,282	4,3	14,4
Dinamarca	0,277	4,1	11,9

continua

QUADRE III-20. ÍNDEXS DE DESIGUALTAT I DE RISC DE POBRESA A LA UNIÓ EUROPEA (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Suècia	0,276	4,3	16,2
Àustria	0,272	4,1	14,1
Holanda	0,269	3,9	12,7
Bèlgica	0,263	3,8	15,5
Finlàndia	0,254	3,6	11,6
Rep. Txeca	0,251	3,5	9,7
Eslovènia	0,244	3,6	13,9
Eslovàquia	0,243	3,6	12,7

S80/S20: Relació entre la renda disponible total del 20% de la població amb ingressos més elevats i la del 20% amb ingressos més baixos.

Font: elaboració pròpia i IBESTAT.

QUADRE III-21. TAXA DE RISC DE POBRESA PER COMUNITATS AUTÒNOMES (2016)

	Llindar d'ingressos per persona	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema	Taxa risc de pobresa (Estratègia Europa 2020)
La Rioja	9.208	15,3	7,2	20,3
Illes Balears	9.004	18,8	5,5	21,2
Comunitat de Madrid	9.878	24,0	9,3	27,0
Castella-la Manxa	6.874	21,1	14,4	29,8
Múrcia	6.762	20,4	13,8	28,5
Andalusia	6.275	21,3	16,9	32,3
Illes Canàries	6.606	20,6	18,0	37,7
Cantàbria	7.721	14,9	6,7	24,3
Espanya	8.209	22,3	10,7	27,9
Aragó	9.450	22,6	5,0	25,0
Catalunya	10.054	19,2	6,4	22,5
País Basc	11.565	18,5	4,4	22,9
Castella i Lleó	8.392	18,3	7,5	23,7
Comunitat Valenciana	7.117	19,0	13,5	26,2
Navarra	11.009	14,7	6,4	18,1
Extremadura	6.404	16,9	11,3	24,9
Galícia	7.950	17,4	7,9	24,2
Astúries	9.766	21,1	6,1	25,3

Font: Ibestat.

Nota: En aquest apartat es calculen les taxes de risc de pobresa a partir del llindar d'ingressos per persona de cada comunitat autònoma.

Finalment, cal destacar cinc fets:

1. El percentatge de llars en risc de pobresa és menor a les Balears que en el conjunt espanyol (un 18,8% enfront d'un 22,3%, respectivament). De fet, amb els valors del 2015 les Illes se situarien en un nivell mitjà baix de taxa de risc de pobresa.
2. En comparació al valor de la mostra de l'ECV amb dades d'ingressos de l'any 2014, el percentatge de llars en risc de pobresa s'ha reduït substancialment des d'un 25,9% del 2014 a un 18,8% el 2015, mentre que en el cas espanyol s'ha mantingut estable entorn d'un 22%.
3. Quan la referència de renda és un 40% de la mediana de llars, la taxa de risc de pobresa extrema se situa a les llars balears en un 5,5%, gairebé la meitat del valor nacional, 10,7%.
4. Els valors de la taxa de risc de pobresa de 2015 tornen als valors existents el 2008, just a l'inici de la crisi, quan foren del 18,5.
5. Des d'una perspectiva europea, el percentatge de llars en risc de pobresa de les Illes se situa entre els territoris amb un major valor. Tanmateix, cal ser prudent atès l'important avenç dels indicadors i esperar que properes onades confirmin la millora dels indicadors.